

УДК 621.396.737(055.3)

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**Іващенко Г.А.**

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

В науковій статті досліджено визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення процесу управління підприємством». Визначено складові механізми обліково-аналітичного забезпечення. Сформовано вимоги до формування інформаційної системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки. Під час забезпечення економічної безпеки слід урахувати зміну потреб користувачів обліково-аналітичної інформації, необхідно визначити напрями вдосконалення традиційної системи обліку з урахуванням впливу змін зовнішнього середовища на економічну безпеку соціальної системи.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, бухгалтерський облік, облікова інформація, аналіз даних, економічна безпека, інформаційні ризики.

Постановка проблеми. В умовах складно прогнозованої зміни зовнішніх і внутрішніх умов здійснення господарської діяльності існує висока ймовірність виникнення загроз, реалізація яких може призвести до появи ознак кризового стану, а надалі і банкрутства значної частини вітчизняних підприємств. Наявність значної кількості загроз для стійкого та ефективного функціонування кожного підприємства потребує удосконалення існуючих та розроблення нових механізмів гарантування економічної безпеки на мікрорівні. Відповідно до високого рівня невизначеності умов функціонування, найбільш важливими сьогодні залишаються проблеми інформаційного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Основою інформаційного забезпечення повинно стати обліково-аналітичне забезпечення, яке передбачатиме формування обліково-аналітичної інформації після збору та обробки зовнішньої та внутрішньої інформації, а надалі – розроблення на її основі тактичних та стратегічних завдань в управлінні економічною безпекою підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичному розробленню питань, які пов'язані з підтримкою достатнього рівня економічної безпеки на всіх рівнях управління, належну увагу приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, Н. Вавдіук, І. Білько, В. Геєць, З. Герасимчук, Т. Кузенко, М. Єрмошенко, Т. Ковальчук, Я. Жаліло, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Б. Кравченко, Л. Мельник, І. Михасюк, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Мунтіян, Н. Нижник, С. Шкарлет, С. Покропивний, А. Ревенко, О. Терещенко, В. Шлемко, В. Ярочкін [1–10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що значний внесок у дослідження проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу управління зробили такі вчені: Ф. Бутинець, М. Чумаченко, Я. Крупка, Г. Кірейцев, Л. Гнилицька, М. Пушкар, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, П. Саблук, В. Самочкін [1–10] та інші. Віддаючи належне науковому та практичному значенню робіт згаданих учених, зазначимо, що у вітчизняній і зарубіжній літературі, на жаль, дотепер не знайшли відповідного відображення деякі важливі аспекти здійснення обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є визначення понятійно-категоріального апарату обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.

ліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основою обліково-аналітичного забезпечення є інформація, яка використовується для оцінювання та аналізу економічних явищ і процесів під час прийняття рішень в області розвитку та управління. Управління економічною безпекою підприємства – це безперервний процес забезпечення інформацією про ймовірність виникнення і розвитку проблем, загроз і ризиків шляхом подальшого її опрацювання для прийняття управлінських рішень відповідно до ситуації. Обліково-аналітична інформація повинна відповідати таким вимогам:

своєчасно, точно і достовірно відображають зовнішню і внутрішню інформацію всіх господарських операцій підприємства;

виявити, ідентифікувати і відстежувати розвиток внутрішніх і зовнішніх викликів, ризиків і загроз;

надавати інформацію про безпеку поточного рівня економічної безпеки для розрахунку найбільш важливих якісних і кількісних показників; формувати інформаційну базу для прийняття рішень в управлінні економічною безпекою;

боротися з промисловим шпигунством і витоком конфіденційної інформації [2].

Основні функції управління можуть виконуватися тільки тоді, коли існує якісне обліково-аналітичне забезпечення. Ці функції визначаються взаємопов'язаними елементами: бухгалтерський облік і звітність, регулювання і контроль, аналіз і планування, що являють собою процес безперервних, взаємопов'язаних дій, які утворюють замкнутий процес управління.

Якість обліково-аналітичного забезпечення менеджменту підприємства визначає не тільки ефективність поточних управлінських рішень, але й доцільність і обґрунтованість прийнятих стратегічних планів на довгострокову перспективу. При цьому традиційний бухгалтерський облік не дає можливості відстежити інформацію із потрібним ступенем деталізації: в аспекті структурних підрозділів підприємства, сегментів діяльності, груп і видів продукції [2]. Система обліково-аналітичного забезпечення, яка повно і об'єктивно відображає поточну економічну ситуацію, необхідна для динамічного розвитку підприємства, прийняття ефективних управлін-

ських рішень і досягнення довгострокових цілей діяльності суб'єкта господарювання. Головними вимогами до інформації цієї системи є: оперативність, реалістичність, комплексність і змістовність. Надійність обліково-аналітичного забезпечення сприятиме прийняттю менеджерами ефективних управлінських рішень, що відповідають сучасним умовам ринкової економіки.

Обліково-аналітичну інформацію, яка використовується для управління підприємством, класифікують за рядом ознак. Так, щодо суб'єкта господарювання інформацію можна поділити на внутрішню і зовнішню. Внутрішня інформація є даними господарського обліку – оперативного, статистичного і бухгалтерського. Зовнішню інформацію отримують з найрізноманітніших джерел: нормативно-правових документів, засобів масової інформації, статистичних збірників, спеціальних видань та ін. З точки зору конкретного завдання, для вирішення якого використовується інформація, вона поділяється на основну і допоміжну.

Ще одним критерієм класифікації інформації виступає періодичність її подання. Відокремлюють регулярну (періодичну) інформацію і епізодичну. Терміни і формат подання регулярної інформації регламентуються внутрішніми документами підприємств. Епізодична (спеціальна) інформація збирається і подається у міру мірі необхідності, виходячи з управлінських завдань, що вирішуються на конкретний момент часу менеджментом організації.

Залежно від ступеня оброблення та узагальнення виокремлюють первинну інформацію і вторинну або зведену. Останні дві отримують завдяки переробленню і узагальненню первинних даних. Результатом функціонування відповідної системи забезпечення є обліково-аналітична інформація. Для формування методологічних основ обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, перш за все, необхідно з'ясувати сутність поняття "обліково-аналітичне забезпечення". Слід зазначити, що підходи до інтерпретації цього поняття в економічній літературі різняться дуже істотно.

За словами В. Вольської, обліково-аналітичне забезпечення є поєднання збирання, підготовки, реєстрації та зведення облікової інформації підприємств, яке ґрунтується на юридично встановлену систему обліку, і зроблений на основі глибокої інформації аналіз з використанням певних методів і прийомів [2].

Інтерпретація терміну Т. Безродної полягає у такому: процес підготовки обліково-аналітичної інформації, забезпечення її якості та кількості. Термін "забезпечення", вважає автор, означає виконання процесу надходження обліково-аналітичної інформації в систему управління [1].

Інше визначення обліково-аналітичного забезпечення можна знайти у Р. Юзві: сукупність облікових і аналітичних процесів, об'єднаних у обліково-аналітичну систему та призначених для задоволення інформаційних потреб користувачів у результаті перетворення первинної інформації в узагальнену відповідно до визначених цілей, а також нормативно-правового, технічного, організаційного, програмного, математичного, технічного й ергономічного забезпечень [3].

Т. Камінська доводить необхідність розуміти під поняттям, яке досліджується, систему збирання, оброблення, узагальнення, аналізу та подання фінансової інформації, забезпечення її кількості та якості для управління господарською діяльністю [7].

Визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення процесу управління підприємством» різними авторами представлено в табл. 1.1. Спираючись на думку вказаних фахівців, можна стверджувати, що обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктами господарювання характеризується як система (під системою розуміють сукупність значної кількості взаємопов'язаних елементів, які утворюють певну цілісність [4]).

Це пояснюється тим, що обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктами господарювання має ознаки, властиві системі: наявність зв'язків (у тому числі зворотних), розділення на частини, наявність упорядкованих елементів, цілеспрямованість, збереження певної стійкості у заданих межах під впливом зовнішніх чинників та багато аспектність.

Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства визначається декількома факторами, серед яких слід зазначити: правову форму діяльності, галузеву специфіку організації, обсяг і ступінь диверсифікації фінансово-господарської діяльності та інші об'єктивні і суб'єктивні чинники.

Обліково-аналітична система для управління економічною безпекою вирішує такі завдання:

- облік господарських операцій за цільовими напрямленнями з додаванням нефінансових показників;

- аналіз діяльності підприємства за всіма напрямками;

- контроль використання матеріальних і нематеріальних ресурсів, правильне відображення всіх бізнес-операцій на етапах планування, обліку і достовірності аналітичних даних;

- планування діяльності підприємства, в тому числі господарських операцій, в аспекті видів діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової, податкової з визначенням центрів відповідальності;

- формування аналітичних бюджетів у якості джерел накопичення планової, облікової та аналітичної інформації [8].

Механізм обліково-аналітичного забезпечення повинен включати в себе збирання інформації, методи її узагальнення та аналізу, а також технології її надання користувачам для оцінювання рівня економічної безпеки власного підприємства або його партнерів чи конкурентів, чия діяльність може вплинути на безпеку.

Детально розглянувши питання обліково-аналітичного забезпечення, можна зробити висновок, що обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства складається з: надання точної інформації про доступні ресурси; інформаційної підтримки прийняття рішень суб'єктами безпеки; надання інформації про рівень агресивності навколишнього середовища; моніторингу економічної безпеки підприємства; виявлення та ідентифікації виникнення і розвитку ключових внутрішніх і зовнішніх за-

Таблиця 1.1

Визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення процесу управління підприємством» різними авторами

Автор	Зміст поняття «обліково-аналітичне забезпечення процесу управління підприємством»
1	2
М. А. Вахрушина	Збирання, оброблення і передача фінансової та нефінансової інформації, яка використовується менеджерами для планування і контролю за ходом діяльності ввірених їм підрозділів, вимірювання та оцінювання отриманих результатів
М. І. Кутер	Взаємозв'язок оперативного, бухгалтерського (фінансового та управлінського) і статистичного обліків за рахунок спільності методології обліку в усьому господарстві держави, а також показників прогнозування, обліку та звітності
Я. В. Соколов	Результат інтерпретації користувачем даних, наведених у бухгалтерській звітності, що обумовлено рядом суто суб'єктивних чинників: наприклад, особистим сприйняттям користувача стану справ на підприємстві до читання бухгалтерської звітності і після її аналізу
В. В. Ковальов	Сукупність інформаційних ресурсів і способів їх організації, необхідних і придатних для реалізації аналітичних процедур, що забезпечують фінансову сторону діяльності компанії
Т. П. Карпова	Процес збирання вихідних даних від джерел формування первинних аналітичних даних із подальшою процедурою оброблення сформованих аналітичних даних і використанням отриманої аналітичної інформації в оцінюванні і контролі за виробничою діяльністю
М. З. Пізенгольц	Інтегрована система, що містить питання як безпосередньо бухгалтерського обліку, так і планування, контролю, аналізу роботи підприємства з метою прийняття управлінських рішень щодо вдосконалення виробництва, зниження витрат і підвищення фінансових результатів діяльності підприємства
І. Н. Багата	Система даних різних видів обліку (фінансового, управлінського, стратегічного) й інших позаоблікових відомостей
В. А. Чернов	Сукупність внутрішніх і зовнішніх потоків прямого і зворотного інформаційного зв'язку економічного об'єкта, методів засобів, фахівців, що беруть участь у процесі оброблення інформації і виробленні управлінських рішень
Л. І. Хоружий	Сукупність послідовних дій по формуванню і становленню оптимальних варіантів розвитку організації
Г. В. Савицька	Сукупність інформаційного (планові, облікові та позаоблікові джерела) і методичного забезпечення (методи і методики аналізу) діяльності організації

гроз і ризиків; узгодження економічних інтересів підприємства.

Ефективне функціонування економічної безпеки залежить насамперед від здатності отримати і використовувати за призначенням надійної інформації про зміну внутрішньої і зовнішньої середовища конкретного суб'єкта. Таким чином, забезпечення інформаційних потреб користувачів як суб'єктів економічної безпеки – це головне завдання обліково-аналітичних систем.

Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки є комплексною системою, що складається з трьох взаємопов'язаних підсистем, існуючих в єдиному інформаційному просторі: бухгалтерський облік, аналіз і спеціальне програмне забезпечення. Результатом взаємодії цих підсистем є те, що система обліково-аналітичного забезпечення набуває нових властивостей, які відрізняються від властивостей кожної з її складових.

Говорячи про загальну інформаційну систему управління, обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки набуває властивостей стратегічних інформаційних систем, які разом з внутрішніми вимогами для задоволення інформаційних потреб враховуються вимоги навколишнього середовища. Таким чином, застосування бухгалтерських та аналітичних даних у якості інформаційної бази для забезпечення економічної безпеки актуалізує проблему їх формування, використання і зберігання [5].

Треба звернути увагу на те, що формування інформаційної системи обліково-аналітичного забезпечення характеризується специфічними вимогами, пов'язаними з оцінкою надійності

та безпеки. Таким чином, фахівець з економічної безпеки повинен спочатку оцінити надійність облікових даних, отриманих із зовнішніх джерел або відповідних економічних служб підприємства. В основі цього механізму оцінювання знаходяться спеціальні методи і прийоми для отримання альтернативних даних, які використовуються спеціалістами з питань безпеки, в тому числі найбільш широко для перевірки достовірності отриманої бухгалтерської інформації застосовуються метод довірчих відносин, метод конфіденційного спостереження, метод особистого пошуку [9].

Висновки і пропозиції. Таким чином, увага має бути зосереджена на підвищенні надійності даних бухгалтерського обліку для зниження інформаційних ризиків і пошуку напрямів збігів інформаційних інтересів певних груп користувачів обліково-аналітичних даних. Як свідчить практика, це означає, що треба переглянути класичні думки про якісні властивості облікової інформації, яку в системі економічної безпеки слід розглядати як джерело підвищення конкурентних переваг підприємства, інструмент координації соціальних відносин, в основі яких інтереси і потреби, а також загрозу економічній безпеці підприємства. До важливих характеристик загальнооблікової інформації можна віднести її цілісність, конфіденційність, адекватність.

Під час забезпечення економічної безпеки слід ураховувати зміну потреб користувачів обліково-аналітичної інформації, необхідно визначити напрями вдосконалення традиційної системи обліку з урахуванням впливу змін зовнішнього середовища на діяльність підприємства.

Список літератури:

1. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб.; М.; Х.; Мн.: Питер, 2002. – 160 с.
2. Зубок М.І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М.І. Зубок, Р.М. Зубок. – К.: Істина. – 2004. – 144 с.
3. Іващенко О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_1\(1\)_33.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_1(1)_33.pdf).
4. Кокнаєва М.О. Концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/319.pdf>.
5. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. – Львів, 2011. – 380 с.
6. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник / І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков. Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. – 252 с.
7. Отенко І.П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства / І.П. Отенко, Л.М. Малярець, Г.А. Іващенко. Наукове видання. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 348 с.
8. Столбов В.Ф. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В. Ф. Столбов, Г. М. Шаповал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/35404/1/103-108%20Столбов%20ВФ.pdf>.
9. Трухан О.Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О.Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 29–35.
10. Худолій Л.М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / Л.М. Худолій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php>.

Иващенко А.А.

Харьковский национальный экономический университет
имени Семена Кузнеця

УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

В научной статье исследовано определение понятия «учетно-аналитическое обеспечение процесса управления предприятием». Определены составляющие механизма учетно-аналитического обеспечения. Сформулированы требования к формированию информационной системы учетно-аналитического обеспечения экономической безопасности. При обеспечении экономической безопасности следует учитывать изменение потребностей пользователей учетно-аналитической информации, необходимо определять направления совершенствования традиционной системы учета с учетом влияния изменений внешней среды на экономическую безопасность социальной системы.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, бухгалтерский учет, учетная информация, анализ данных, экономическая безопасность, информационные риски.

Ivashchenko G.A.

Semen Kuznets Kharkiv National University of Economics

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SECURITY OF ECONOMIC SAFETY

Summary

In the scientific article the definition of the concept of "accounting and analytical support of enterprise management process" is investigated. The components of the accounting and analytical support mechanism are determined. Requirements for the formation of an information system for accounting and analytical support of economic security have been formed. In the course of providing economic security, account should be taken of changes in the needs of users of accounting and analytical information, it is necessary to determine the direction of improving the traditional accounting system, taking into account the impact of changes in the environment on the economic security of the social system.

Keywords: accounting and analytical support, accounting, accounting information, data analysis, economic security, information risks.